

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В КОНТЕКСТІ ЗМІЦНЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

© 2017 БОЙКО В. В.

УДК 332.2.003.13:351.862.4

Бойко В. В. Шляхи підвищення ефективності реалізації потенціалу сільських територій в контексті зміцнення продовольчої безпеки держави

Метою статті є розробка пріоритетних шляхів підвищення ефективності реалізації потенціалу сільських територій в контексті зміцнення продовольчої безпеки держави. Проведено оцінювання продовольчої безпеки України за індикаторами забезпеченості, споживання та продовольчої незалежності за основними видами продовольства. Ідентифіковано основні проблеми, що знижують ефективність використання потенціалу сільських територій. Запропоновано пріоритетні шляхи підвищення цієї ефективності, серед яких: удосконалення інституційного базису політики продовольчої безпеки, захист внутрішнього аграрного ринку, гармонізація вітчизняних стандартів гарантування якості та безпеки продовольства з міжнародними нормами, покращення логістично-інфраструктурного забезпечення сільських територій, екологізація аграрного виробництва. Розроблено організаційно-економічний інструментарій реалізації потенціалу сільських територій в контексті зміцнення продовольчої безпеки держави.

Ключові слова: продовольча безпека, політика, сільські території, організаційно-економічний інструментарій, продовольство.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 9.

Бойко Віталій Володимирович – кандидат економічних наук, доцент, докторант відділу безпеки реального сектора економіки, Національний інститут стратегічних досліджень (вул. Пирогова, 7а, Київ, 01030, Україна)

E-mail: v_boyko888@ukr.net

УДК 332.2.003.13:351.862.4

Бойко В. В. Пути повышения эффективности реализации потенциала сельских территорий в контексте укрепления продовольственной безопасности государства

Целью статьи является разработка приоритетных путей повышения эффективности реализации потенциала сельских территорий в контексте укрепления продовольственной безопасности государства. Проведена оценка продовольственной безопасности Украины по индикаторам обеспеченности, потребления и продовольственной независимости по основным видам продовольствия. Идентифицированы основные проблемы, снижающие эффективность использования потенциала сельских территорий. Предложены приоритетные пути повышения этой эффективности, среди которых: совершенствование институционального базиса политики продовольственной безопасности, защита внутреннего аграрного рынка, гармонизация отечественных стандартов обеспечения качества и безопасности продовольствия с международными нормами, улучшение логистическо-инфраструктурного обеспечения сельских территорий, экологизация аграрного производства. Разработан организационно-экономический инструментарий реализации потенциала сельских территорий в контексте укрепления продовольственной безопасности государства.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, политика, сельские территории, организационно-экономический инструментарий, продовольствие.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Библ.:** 9.

Бойко Віталій Владимирович – кандидат экономических наук, доцент, докторант отдела безопасности реального сектора экономики, Национальный институт стратегических исследований (ул. Пирогова, 7а, Киев, 01030, Украина)

E-mail: v_boyko888@ukr.net

UDC 332.2.003.13:351.862.4

Boiko V. V. The Ways to Improve the Efficiency of Implementing the Potential of Rural Areas in the Context of Enhancing the State's Food Security

The article is aimed at developing the priority ways to improve the efficiency of implementation of potential of rural areas in the context of enhancing the State's food security. An evaluation of Ukraine's food security was carried out by the indicators of availability, consumption, and food independence as to the basic types of foods. The main problems that reduce the efficiency of using the potential of rural areas have been identified. The priority ways to improve this efficiency have been proposed, among them: improving the institutional basis for the policy of food security, protecting the internal agrarian market, harmonizing the domestic standards for ensuring the food quality and safety with international standards, improving the logistics-infrastructural support for rural areas, ecologization of the agricultural production. An organizational-economic instrumentarium for implementing the potential of rural areas in the context of enhancing the State's food security has been developed.

Keywords: food security, policy, rural areas, organizational and economic instrumentarium, foods.

Fig.: 2. **Tbl.:** 2. **Bibl.:** 9.

Boiko Vitalii V. – PhD (Economics), Associate Professor, Candidate on Doctor Degree, Security Department of the Real Sector of the Economy, The National Institute for Strategic Studies (7a Pyrohova Str., Kyiv, 01030, Ukraine)

E-mail: v_boyko888@ukr.net

Сільські території України володіють значним природно-ресурсним потенціалом, ефективність реалізації якого визначає не лише збалансованість просторово-регіонального розвитку, раціональність поєднання економічної, соціальної та екологічної сфер країни, рівень добробуту сільського населення, але й параметри продовольчої безпеки держави, забезпечення якої є стратегічним пріоритетом безпекової політики. Продовольча безпека є фундаментальною основою компенсації понесених енергетичних втрат і відновлення фізіологічних потреб людини в процесі праці, що в сукуп-

ності формує передумови для ефективного відтворення продуктивних сил суспільства, поступального розвитку національної економіки та становлення процесів розширеного відтворення. Продовольча безпека відіграє не лише суто економічну, але й важливу соціальну роль, яка полягає в задоволенні продовольчих потреб і впадобань людини якісними продуктами харчування через мережу каналів розподілу продукції.

Стратегічні пріоритети, цілі та завдання забезпечення продовольчої безпеки в глобальному та державному вимірах суттєво різняться у зв'язку з диференціа-

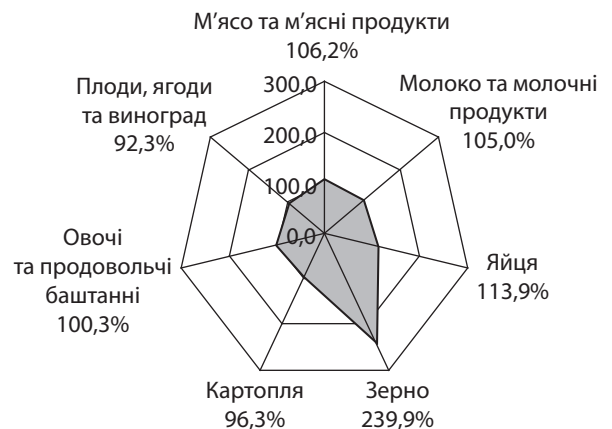
цією її сучасних наростаючих викликів, що зумовлені особливостями природно-ресурсного потенціалу сільських територій, його масштабами, рівнем техніко-технологічною оснащеності АПК, традиціями господарювання, потребами та культурою споживання продуктів харчування населенням. Виклики продовольчої безпеки глобального масштабу полягають у загостренні проблеми дефіциту продовольства; невпинному зростанні чисельності світового населення; поширенні голоду, передусім, серед населення найбідніших держав; глобальному потеплінні та зміні клімату, що призводить до втрати врожаю; посиленні дисбалансів галузевої спеціалізації світового сільського господарства, що зумовлено специфікою та відмінностями природно-ресурсного потенціалу сільських територій різних держав. Своєю чергою, виклики продовольчої безпеки України на сучасному етапі її розвитку, насамперед, сконцентровані в сегментах підвищення ефективності функціонування АПК, покращення економічної доступності продуктів харчування для населення, гарантування якості та безпеки продовольства, збалансування раціону населення у відповідності до раціональних норм споживання продуктів харчування, підвищення незалежності в продовольчих нішах традиційно імпортованих груп товарів (риба і рибопродукти, плоди, ягоди, виноград тощо). Така диференціація викликів продовольчої безпеки формалізує специфіку організаційно-економічного інструментарію її забезпечення, прерогативою якого є розробка пріоритетних шляхів підвищення ефективності реалізації потенціалу сільських територій.

Теоретико-прикладні аспекти забезпечення продовольчої безпеки держави стали об'єктами досліджень наукових праць таких учених, як В. Власов [1], М. Лисак [1], Д. Міщенко [4], Р. Мудрак [5], Б. Пасхавер [6], П. Саблук [1], О. Скидан [8], В. Точилін [9] та інших. Науковцями опрацьовано питання вдосконалення державного управління системою забезпечення продовольчої безпеки, ідентифікації особливостей гарантування продовольчої безпеки на регіональному рівні, специфіки використання методичних підходів до оцінювання продовольчої безпеки держави. Поряд з цим, авторами ще недостатньо уваги приділено розробці стратегічних напрямів покращення реалізації потенціалу сільських територій в контексті зміцнення продовольчої безпеки держави.

Мета статті полягає у виробленні пріоритетних шляхів підвищення ефективності реалізації потенціалу сільських територій у зміцненні продовольчої безпеки держави.

Проблема забезпечення продовольчої безпеки загострюється в умовах імплементації економічної частини «Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом», яка, з одного боку, формує унікальні можливості для вітчизняного АПК щодо завоювання нових сегментів європейського аграрного ринку, а з іншого – потребує реструктуризації існуючих підходів до підвищення ефективності використання природно-ресурсного потенціалу сільських територій та гарантування продовольчої безпеки держави.

Забезпеченню продовольчої безпеки перешкоджає загострення неврегульованості її інституційного базису. Низку розроблених нормативно-правових актів так і не було прийнято, серед яких, зокрема, проекти законів України «Про сільське господарство» та «Про продовольчу безпеку України». Посилення інституційних суперечностей ускладнює реалізацію прикладних засад державної політики забезпечення продовольчої безпеки; обмежує ефективне використання потужностей сільських територій, перешкоджає проведенню техніко-технологічної модернізації АПК та його переорієнтації на інвестиційно-інноваційні засади розвитку; заважає гармонізації вітчизняних стандартів сертифікації продукції з діючими міжнародними вимогами; ускладнює провадження політики протекціонізму в аграрній сфері в умовах лібералізації міждержавних торговельних відносин. Попри наявний природно-ресурсний потенціал сільських територій України, граничним є рівень забезпеченості населення основними видами продовольства (рис. 1).

Рис. 1. Рівень забезпеченості основними видами продовольства в Україні, 2015 р.

Джерело: складено за [7, с. 147].

Достатньо високою є лише забезпеченість зерном, галузь виробництва якого значною мірою орієнтована на експорт. Водночас як гранична характеризується забезпеченість населення м'ясом і м'ясними продуктами, молоком і молочними продуктами, овочами та продовольчими баштанними. Недостатнім є забезпеченість населення картоплею, плодами, ягодами та виноградом. На фоні граничного рівня забезпеченості населення продовольством в Україні тривалий період спостерігається суттєве відставання обсягів споживання деяких основних продуктів харчування від їх науково обґрунтованих раціональних норм, що рекомендовані фахівцями Міністерства охорони здоров'я (табл. 1).

З урахуванням раціональних норм споживання основних продуктів харчування у 2015 р. найбільш гостро відчувався дефіцит річного раціону в обсягах 29,1 кг м'яса та м'ясопродуктів (36,4 %); 170,1 кг молока та молокопродуктів (44,8%); 11,4 кг риби та рибопродуктів (57,0%); 39,1 кг плодів, ягід та винограду (43,4%). Енергетична потреба в раціоні компенсувалася в основному за рахунок хліба і хлібопродуктів, овочів і продовольчих

Споживання основних продуктів харчування в Україні у 2011–2015 рр. (у розрахунку на одну особу, кг)

Продукти харчування	Раціональна норма	Рік					2015 р. до 2011 р., %	Індикатор достатності споживання, %
		2011	2012	2013	2014	2015		
М'ясо та м'ясо-продукти	80	51,2	54,4	56,1	54,1	50,9	99,4	63,6
Молоко та мо-лочні продукти	380	204,9	214,9	220,9	222,8	209,9	102,4	55,2
Яйця, шт.	290	310	307	309	310	280	90,3	96,6
Хлібні продукти (у перерахунку на борошно)	101	110,4	109,4	108,4	108,5	103,2	93,5	102,2
Картопля	124,0	139,3	140,2	135,4	141,0	137,5	98,7	110,9
Овочі та продовольчі баштанні	161	162,8	163,4	163,3	163,2	160,8	98,8	99,9
Плоди, ягоди та виноград	90	52,6	53,3	56,3	52,3	50,9	96,8	56,6
Риба та рибні продукти	20	13,4	13,6	14,6	11,1	8,6	64,2	43,0
Цукор	38,0	38,5	37,6	37,1	36,3	35,7	92,7	93,9
Олія	13,0	13,7	13,0	13,3	13,1	12,3	89,8	94,6

Джерело: складено за [7, с. 147].

баштанних культур, картоплі. Так, у 2015 р., порівняно з 2011 р., середньодобова енергетична цінність раціону однієї особи в Україні скоротилося на 5,2% і становила 2799 ккал. При цьому, 72,0% енергетичної цінності раціону формувалося з продуктів харчування рослинного походження, що зумовлює дисбаланси раціональних норм харчування людини, за яких продукція тваринного походження в структурі раціону має займати не менше 55,0% [3]. Такий дисбаланс споживання основних продуктів харчування зумовлений погіршенням їх економічної доступності внаслідок зниження купівельної спроможності населення. Індекс реальної заробітної плати у 2015 р., порівняно з 2014 р., склав 79,8% при середньомісячній номінальній заробітній платі одного штатного працівника 4195 грн [2].

Лібералізація аграрного ринку посилює ризики виникнення продовольчої залежності за деякими видами продовольства (табл. 2) та обмежує підвищення ефективності використання природно-ресурсного потенціалу сільських територій шляхом стримування розвитку окремих галузей АПК, з огляду на перспективу насичення вітчизняного аграрного ринку дешевшими імпортованими товарними аналогами. Це перешкоджає створенню та розвитку горизонтально-вертикальних аграрних кластерів у сільській місцевості із замкнутим циклом виробництва, ускладнює подолання сировинної спрямованості господарських комплексів сільських територій, обмежує джерела формування доданої вартості та зростання ВВП, знижує податкові надходження до бюджетів сільських рад, стримує розвиток тваринництва та нетрадиційних видів сільського господарства.

Протягом досліджуваного періоду спостерігається підвищення рівня продовольчої незалежності за всіма видами продовольства. При цьому, високою залишається залежність на ринку плодів, ягід та винограду, а част-

ка продовольчого імпорту олії (включаючи оліємісткі продукти в перерахунку на олію) перевищує граничне порогове значення 30% [3], що обумовлено як особливостями спеціалізації вітчизняного АПК, так і сировинними потребами переробної галузі в пальмовій олії.

Суттєвою проблемою є незадовільне логістично-інфраструктурне забезпечення оптової торгівлі аграрної сфери на сільських територіях України, що посилює деструктивні впливи забезпечення продовольчої безпеки соціально-економічного характеру, серед яких ускладнення доступу дрібних товаровиробників до ринку, обмеження масштабу зовнішньоторговельних відносин в АПК, зниження рівня конкурентного середовища на ринку, формування непрозорих механізмів реалізації аграрної продукції, стимулювання розвитку зайвих ланок посередницьких структур у збутовому ланцюзі, загострення ризиків погіршення якісних властивостей продукції та її псування, підвищення частки трансакційних витрат суб'єктів господарювання, активізація цінових спекуляцій на ринку, зниження рівня фізичної доступності окремих видів якісної аграрної продукції для населення, труднощі моніторингу якості та безпеки споживчих властивостей продовольства. В Україні лише 20 юридичних осіб мають статус оптових ринків сільськогосподарської продукції. При цьому, їх мережа географічно обмежується десятьма регіонами, а саме: Донецькою, Запорізькою, Київською, Львівською, Луганською, Миколаївською, Одеською, Рівненською, Харківською та Херсонською областями [2]. Інноваційним характером функціонування відзначаються такі оптові сільськогосподарські ринки, як «Столичний» у Київській, «Шувар» у Львівській, «Великі Копані» в Херсонській областях. Однак такі передові практики господарювання носять радше поодинокий, ніж системний характер. У більшості регіонів України відсутнє адекват-

Продовольча незалежність України за основними видами продовольства у 2011–2015 рр., %

Продукти	Рік					Відхилення, +,-
	2011	2012	2013	2014	2015	
М'ясо та м'ясопродукти	10,4	17,1	13,0	8,6	7,3	-3,2
Молоко та молочні продукти	2,7	4,2	5,5	3,7	0,9	-1,9
Яйця	0,4	0,5	0,6	0,9	1,6	1,2
Зерно (включаючи продукти переробки зерна на зерно)	4,1	3,4	3,7	4,2	3,2	-0,8
Картопля	0,6	0,4	0,4	0,7	0,3	-0,4
Овочі та продовольчі баштанні	3,8	2,9	3,2	3,2	1,4	-2,5
Плоди, ягоди та виноград	48,4	48,1	45,8	38,1	27,0	-21,4
Цукор	2,7	0,6	0,7	0,4	0,3	-2,5
Олія (включаючи оліємісткі продукти в перерахунку на олію)	39,8	39,1	49,0	39,8	30,5	-9,4

Джерело: складено за [7, с. 142–146].

не логістично-інфраструктурне забезпечення оптової торгівлі відповідно до об'єктивних вимог і потреб АПК. Так, за експертними оцінками, ємність овочевого ринку України становить приблизно 11,5 млрд грн. При цьому, 86,1% овочевої продукції виробляється в господарствах населення, з якої лише третина реалізується через мережу оптової торгівлі [7, с. 142–146].

Забезпечення продовольчої безпеки ускладнюється в умовах загострення проблеми невідповідності вітчизняних стандартів гарантування якості та безпеки продовольства з міжнародними вимогами, насамперед країн – членів ЄС. Така невідповідність полягає у відмінностях не лише регламентного порядку, але й змістовного характеру. Інертним є процес впровадження на сільських територіях України базової компоненти системи менеджменту безпеки харчової продукції НАССР (*Hazard Analysis and Critical Controlpoints* – базова складова системи менеджменту безпеки харчової продукції, що забезпечує ефективне попередження виникнення небезпек на всіх етапах продуктово-харчового ланцюга: від первинного виробника сировини до кінцевого споживача), що зумовлено нерозвиненістю належної інфраструктури на сільських територіях, відсутністю програмних передумов імплементації цієї системи, незадовільними санітарно-гігієнічними умовами виробництва продукції, несформованістю мотиваційно-психологічних стимулів до переходу на європейські засади гарантування якості та безпеки продовольства, суттєвою нестачею спеціалізованих лабораторій та обладнання, критичною розбіжністю у стандартах технологічних процесів виробництва сільськогосподарської продукції.

Підвищення ефективності реалізації потенціалу сільських територій в контексті зміцнення продовольчої безпеки України потребує досягнення таких цільових пріоритетів у межах безпекової політики держави:

- ✦ удосконалення нормативно-правового регулювання політики забезпечення продовольчої безпеки, наближення його до положень передових

світових практик, зокрема країн – членів ЄС, підвищення ефективності реалізації програмних документів з надання державної підтримки в сільському господарстві;

- ✦ формування механізмів посилення захисту внутрішнього аграрного ринку та підвищення ефективності реалізації політики імпортозаміщення на засадах структурної перебудови господарських комплексів сільських територій;
- ✦ гармонізація вітчизняних стандартів гарантування якості та безпеки продовольства з нормами ЄС, удосконалення національної системи сертифікації продуктів харчування, наближення норм виробничо-технологічних процесів в АПК до європейських вимог;
- ✦ розбудова мережі об'єктів оптової торгівлі, полегшення виходу дрібних виробників на ринок, створення інтегрованих горизонтально-вертикальних логістичних аграрних центрів на сільських територіях;
- ✦ удосконалення виробничо-галузевої структури господарських комплексів сільських територій, інтенсифікація аграрного виробництва, екологізація виробничих процесів.

З метою досягнення зазначених пріоритетів зміцнення продовольчої безпеки України запропоновано такі шляхи підвищення ефективності реалізації потенціалу сільських територій:

1) удосконалити інституційний базис формування системи продовольчої безпеки України шляхом надання пріоритетності практиці фінансування проектів з активізації соціально-економічного розвитку сільських територій; інституційно закріпити повноваження, функції та сфери відповідальності інституту державного інтервенційного агента в сегменті регулювання кон'юнктури аграрного ринку; на законодавчому рівні запровадити обмеження щодо можливих максимальних обсягів концентрації сільськогосподарських угідь в користуванні одного «кінцевого» власника (у тому числі через формат

оренди), інструменти якого унеможливають додаткове залучення земельних ресурсів через механізми використання дочірніх підприємств і пов'язаних суб'єктів господарювання;

2) посилити захист внутрішнього аграрного ринку на засадах використання інструментів політики протекціонізму, що передбачають відстоювання національних інтересів на міждержавному рівні в рамках підписаних торговельних договорів через механізми митно-тарифного та квотного регулювання продовольчого імпорту, зниження рівня залежності господарських комплексів сільських територій від імпорту сучасних технологій та обладнання, а також забезпечення бюджетної підтримки галузі вітчизняного сільськогосподарського машинобудування, у тому числі за рахунок часткової компенсації вартості придбаної техніки;

3) удосконалити інструментарій реалізації політики імпортозаміщення через надання державної підтримки нерозвиненим галузям сільського господарства, встановлення пільгових режимів їх оподаткування, популяризацію інноваційної діяльності та реалізацію показових пілотних проєктів на сільських територіях, застосування практики проведення періодичних державних закупівель продукції за мінімально гарантованими цінами, організацію боротьби з контрабандним ввозом продукції на територію України, спрощення механізму виділення органами місцевого самоврядування населенню земельних ділянок для ведення садівництва, активізацію в науково-дослідних установах селекційної роботи для виведення елітного садивного матеріалу;

4) забезпечити гармонізацію вітчизняних стандартів гарантування якості та безпеки продовольства з вимогами країн – членів ЄС шляхом усунення бюрократичних перепон і спрощення процедури сертифікації продукції, внесення змін у діючі Державні стандарти України (ДСТУ) в частині узгодження з чинними нормами Директив ЄС, формування мотиваційних механізмів у керівників суб'єктів господарювання на сільських територіях щодо покращення санітарно-гігієнічних норм виробничих приміщень, забезпечення безперешкодного доступу контролюючих органів до проходження виробничо-технологічного процесу, формування ефективної системи моніторингу кормової бази та стану здоров'я сільськогосподарських тварин, створення превентивних механізмів унеможливлення перевищення гранично допустимих норм шкідливих речовин у продуктах харчування, покращення маркування останніх через підвищення інформативності їх упаковки, активізації процесу впровадження базової складової системи менеджменту безпеки харчової продукції НАССР на сільських територіях, покращення інформаційно-консультаційного забезпечення виробників аграрної продукції в частині вимог і норм продовольчих регламентів ЄС;

5) покращити логістично-інфраструктурне забезпечення оптової торгівлі АПК на засадах залучення грантово-проектної підтримки для розбудови мережі торговельних об'єктів, полегшення процедури виділення земельних ділянок для створення оптово-аграрних ринків, популяризації створення міжрегіональних кооперативно-логістичних центрів з надання послуг заготівлі

на сільських територіях, складування та кондиційного зберігання продукції; організувати системне проведення семінарів, тренінгів і конференцій інформаційно-консультаційного спрямування для полегшення доступу виходу фермерських господарств і малих сільськогосподарських підприємств на оптові ринки;

6) забезпечити взаємоузгодження виробничо-галузевої структури господарських комплексів сільських територій зі стратегічними пріоритетами державної політики продовольчої безпеки з урахуванням особливостей, традицій господарювання та можливостями природно-ресурсного потенціалу конкретної сільської території; активізувати переорієнтацію виробничих потужностей вітчизняного АПК на задоволення потреб населення дефіцитними видами продовольства через механізми програмно-грантової підтримки та державно-приватного партнерства; посилити інноваційну спрямованість сільського господарства.

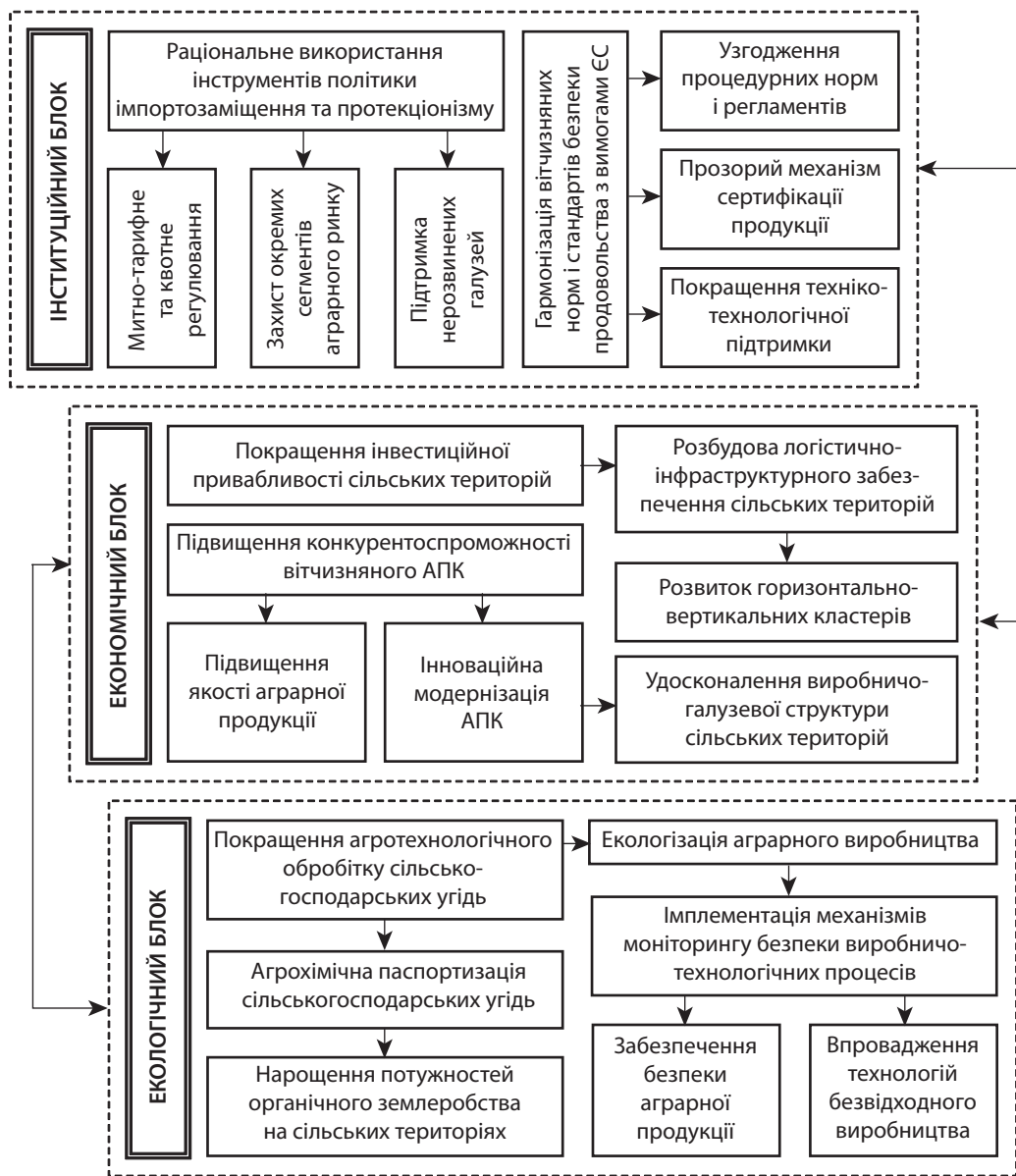
Організаційно-економічний інструментарій підвищення ефективності реалізації потенціалу сільських територій для зміцнення продовольчої безпеки держави представлено на *рис. 2*.

ВИСНОВКИ

Підвищення ефективності використання потенціалу сільських територій України на засадах інтенсифікації аграрного виробництва та покращення виробничо-галузевої структури їх господарських комплексів, з одного боку, формує ресурсний базис для зміцнення продовольчої безпеки держави, а з іншого – посилює ризики зниження соціальної спрямованості функціонування господарського механізму розвитку сільських територій у зв'язку з об'єктивною необхідністю мобілізації їх природно-ресурсного потенціалу для досягнення виробничих цілей. Тому використання розробленого організаційно-економічного інструментарію реалізації потенціалу сільських територій для зміцнення продовольчої безпеки держави обов'язково має відбуватися з урахуванням базових інтересів сільського населення та імплементації ефективних механізмів їх задоволення. Це, своєю чергою, потребує подолання наявного диспаритету розподілу матеріальних благ між учасниками аграрного виробництва, посилення соціальної спрямованості потужних суб'єктів господарювання АПК, спрямування частки отриманої експортної аграрної виручки на розбудову соціальної інфраструктури в сільській місцевості, компенсації понесених ресурсних втрат господарських комплексів сільських територій. Такий підхід забезпечить формування мультиплікаційного ефекту зміцнення не лише продовольчої, але й економічної безпеки держави через активізацію інноваційних, інвестиційних, інфраструктурних і соціальних механізмів. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Власов В. І., Саблук В. П., Лисак М. А. Методичні підходи щодо оцінки продовольчої безпеки країни. *Економіка АПК*. 2009. № 8. С. 43–45.
2. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Рис. 2. Організаційно-економічний інструментарій реалізації потенціалу сільських територій в контексті зміцнення продовольчої безпеки держави

Джерело: авторська розробка.

3. Постанова КМУ «Деякі питання продовольчої безпеки» від 5 грудня 2007 р. № 1379. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1379-2007-n/print1478360238509496>

4. Міщенко Д. А. Напрями вдосконалення державного управління системою забезпечення продовольчої безпеки України. *Вісник АМСУ. Сер.: Державне управління*. 2014. № 1 (10). С. 144–150.

5. Мудрак Р. Споживчий аспект продовольчої безпеки. *Економіка України*. 2007. № 9. С. 82–89.

6. Пасхавер Б. Й. Сучасний стан продовольчої безпеки. *Економіка України*. 2006. № 4. С. 43–50.

7. Сільське господарство України за 2015 рік: статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2016. 360 с.

8. Скидан О. В. Продовольча безпека як пріоритет регіональної аграрної політики. *Економіка України*. 2004. № 3. С. 53–60.

9. Точилін В. О. Продовольча безпека і засоби її досягнення // *Україна в XXI столітті: концепції та моделі економічного розвитку*. Львів, 2000. Ч. 1. С. 58–61.

REFERENCES

- Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
- [Legal Act of Ukraine] (2007). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1379-2007-n/print1478360238509496>
- Mishchenko, D. A. "Napriamy vdoskonalennia derzhavnoho upravlinnia systemoiu zabezpechennia prodovolchoi bezpeky Ukrainy" [Directions of improving of public administration system of food security of Ukraine]. *Visnyk AMSU. Ser.: Derzhavne upravlinnia*, no. 1 (10) (2014): 144-150.
- Mudrak, R. "Spozhyvchyi aspekt prodovolchoi bezpeky" [Consumer aspects of food security]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 9 (2007): 82-89.
- Pashkaver, B. I. "Suchasnyi stan prodovolchoi bezpeky" [Current state of food security]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 4 (2006): 43-50.
- Silske hospodarstvo Ukrainy za 2015 rik* [Agriculture of Ukraine for 2015]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2016.

Skydan, O. V. "Prodivolcha bezpeka yak priorytet rehionalnoi ahronoi polityky" [Food security as a priority of regional agricultural policy]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 3 (2004): 53-60.

Tochylin, V. O. "Prodivolcha bezpeka i zasoby yii dosiahnennia" [Food security and the means to achieve it]. In *Ukraina v XXI*

stolitti: kontseptsii ta modeli ekonomichnoho rozvytku, 58-61. Part 1. Lviv, 2000.

Vlasov, V. I., Sabluk, V. P., and Lysak, M. A. "Metodychni pidkhody shchodo otsinky prodivolchoi bezpeky krainy" [Methodological approaches to assessing food security in the country]. *Ekonomika APK*, no. 8 (2009): 43-45.

УДК 330.567.2:620.952

ОСОБЛИВОСТІ ЕНЕРГОСПОЖИВАННЯ В РОСЛИНИЦТВІ

© 2017 КАЛІНІЧЕНКО О. В.

УДК 330.567.2:620.952

Калініченко О. В. Особливості енергоспоживання в рослинництві

У статті визначено особливості енергоспоживання при виробництві продукції рослинництва. Розглянуто процес виробництва в аспекті перетворення енергії в розрізі джерел, що відновлюються та не відновлюються. Проаналізовано базові передумови досягнення енергетичної ефективності виробництва продукції рослинництва. Запропоновано класифікацію особливостей енергоспоживання в рослинництві, що детермінують рівень використання засобів та предметів праці й кінцеву ефективність виробництва. Здійснено детальне дослідження вказаних особливостей у розрізі груп чинників (відносно біокліматичних умов, технологічного рівня розвитку виробництва, ступеня технічного забезпечення, організаційно-економічних змінних розвитку виробництва). Визначено відповідні причини нерівномірності темпів зростання енергоспоживання в галузі рослинництва та обсягів виробництва продукції.

Ключові слова: енергія, поновлювана енергія, неповновлювана енергія, енергетична ефективність, енергомісткість.

Рис.: 1. Бібл.: 10.

Калініченко Олександр Володимирович – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємства, Полтавська державна аграрна академія (вул. Сквороди, 1/3, Полтава, 36003, Україна)

E-mail: kalinichenko.oleksandr.v@gmail.com

УДК 330.567.2:620.952

Калиниченко А. В. Особенности энергопотребления в растениеводстве

В статье определены особенности энергопотребления при производстве продукции растениеводства. Рассмотрен процесс производства в аспекте преобразования энергии в разрезе возобновляемых и невозобновляемых источников. Проанализированы базовые предпосылки достижения энергетической эффективности производства продукции растениеводства. Предложена классификация особенностей энергопотребления в растениеводстве, которые детерминируют уровень использования средств и предметов труда и конечную эффективность производства. Детально исследованы указанные особенности в разрезе групп факторов (относительно биоклиматических условий, технологического уровня развития производства, степени технического обеспечения, организационно-экономических переменных развития производства). Определены соответствующие причины неравномерности темпов роста энергопотребления в отрасли растениеводства и объемов производства продукции.

Ключевые слова: энергия, возобновляемая энергия, невозобновляемая энергия, энергетическая эффективность, энергоёмкость.

Рис.: 1. Библ.: 10.

Калиниченко Александр Владимирович – кандидат экономических наук, доцент кафедры экономики предприятия, Полтавская государственная аграрная академия (ул. Сквороды, 1/3, Полтава, 36003, Украина)

E-mail: kalinichenko.oleksandr.v@gmail.com

UDC 330.567.2:620.952

Kalinichenko O. V. The Characteristics of Energy Consumption in Crop Production

The article defines the characteristics of energy consumption in crop production. The process of production in the aspect of energy conversion in terms of renewable and non-renewable sources has been considered. The basic prerequisites for achieving energy efficiency in crop production were analyzed. A classification of characteristics of energy consumption in crop production, which determine the level of use of means and objects of work, as well as the ultimate efficiency of production, has been proposed. The indicated characteristics have been studied in detail in terms of the groups of factors (relative to bio-climatic conditions, technological level of production development, degree of technical support, organizational and economic variables of production development). The appropriate reasons for the uneven rates of growth of energy consumption in crop production and the production output volumes have been identified.

Keywords: energy, renewable energy, non-renewable energy, energy efficiency, energy capacity.

Fig.: 1. Bibl.: 10.

Kalinichenko Oleksandr V. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Enterprise Economics, Poltava State Agrarian Academy (1/3 Skovorody Str., Poltava, 36003, Ukraine)

E-mail: kalinichenko.oleksandr.v@gmail.com

Рослинництво є однією з пріоритетних галузей національної економіки України. Сприятливі природно-кліматичні умови разом із географічними, транспортними й соціально-економічними чинниками визначають особливості сільського господарства як споживача та виробника енергії. Водночас екстенсивний тип господарювання аграрної сфери спричинює недостатнє використання потенціалу галузі рослинництва, що зумовлено високим рівнем ресурсо- та енерговитрат.

Тому підвищення енергетичної ефективності аграрної сфери національної економіки України потребує вдосконалення шляхів та засобів використання енергії при виробництві сільськогосподарської продукції.

Дослідження питань використання енергії в аграрній сфері матеріального виробництва висвітлено в працях Ю. О. Тараріко, О. Ю. Несмашної, О. М. Берднікова, Л. Д. Глуценка, Г. І. Личука [2]; В. К. Буги, Г. Ф. Добыша, А. А. Мицкевича [3]; В. В. Гришка, В. І. Перебийніса,